

РЕЦЕНЗІЙ

МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ «НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЕ ВОЗРОЖДЕНИЕ СЛАВЯНСКИХ НАРОДОВ И КАРПАТСКИЙ РЕГІОН (К 200-летию со дня рождения Ю.И.Венелина)»*

ДОСТАЛЬ М.Ю., ФАЛЬКОВИЧ С.М. (Москва)

22-23 апреля 2002 г. в Ужгороде состоялась Международная конференция «Национально-культурное возрождение славянских народов и Карпатский регион. (К 200-летию со дня рождения Ю.И.Венелина)». Она была организована Ужгородским национальным университетом и проходила в аудиториях его экономического и исторического факультетов.

В первый день были проведены пленарные и секционные заседания. Конференцию открыл и ее задачи определил проректор университета, проф. *M.Питюлич*. С приветствиями к участникам конференции обратились ректор университета проф. *B.Сливка* и декан его исторического факультета проф. *I.Мандрик*, а также представители других учебных заведений Украины. В свою очередь, иностранные гости также приветствовали украинских ученых. В частности, с пожеланиями успешной работы конференции от имени Института славяноведения РАН выступила *C.M.Фалькович*.

Научная часть заседания открылась докладом проф. *D.Данилюка* (Ужгород) «Ю.И.Венелин и национально-культурное возрождение славянских народов в первой половине XIX в.», в котором была подчеркнута идейная связь основного направления исследований выдающегося деятеля закарпатского национального возрождения с общими процессами и задачами национального возрождения в других славянских землях. Анализу идей романтизма в славистическом творчестве Ю.И. Венелина был посвящен доклад *M.Ю.Досталь* (Москва), которая также признала тенденции романтизма неразрывной частью процессов славянского национального возрождения.

Доклад *I.Вовканича* (Ужгород) касался современных проблем славянства в контексте Центральной и Восточной Европы. Автор определил новые

методологические подходы к изучению данной темы, призывая сочетать цивилизационный подход с учетом региональной специфики. *П.Лизанец* (Ужгород) рассмотрел славянские заимствования в венгерском языке как интересный источник для углубленного изучения старославянского языка. Утреннее пленарное заседание завершил доклад С.И.Фалькович (Москва) «Особенности национального возрождения народов в условиях территориально-государственной раздробленности (на примере истории западных польских земель)», в котором было показано, как этот процесс проходил в течение XIX-XX вв. в Силезии, на Мазурах и на земле Каушубов, т.е. на территориях, ранее захваченных Пруссией и в значительной степени германализированных.

Во второй половине дня заседания конференции проходили в трех секциях. Из заявленных в программе докладов была оглашена примерно половина. Причина заключалась в почти полном отсутствии докладчиков из Киева, Львова, Харькова, Днепропетровска и других научных центров Украины, которые не смогли приехать из-за финансовых трудностей. В первой секции «Георетико-методологические проблемы национально-культурного возрождения славянских народов» было прочитано девять из 20 ранее заявленных докладов. Их тематика была очень разнообразна, касаясь преимущественно истории Западной Украины. Внимание слушателей привлек доклад *H.M.Пашаевой* (Москва) «Русское движение в Галичине в XIX-XX вв. – своеобразный феномен культурно-национального возрождения славянских народов». Современные мифологемы и вопросы духовного возрождения были рассмотрены в докладе *B.Буркало* (Ужгород). *Ю.Юсип-Якимович* (Ужгород) посвятила свой доклад проблеме славянского литературного модернизма конца XX в., проанализировав ее в общеславянском

*Передрук з вид-ня: Славяноведение.- Москва.- 2003.- № 1.- С.115-117.

контексті. *І.Малацай* (Киев) осветила культурно-просвітительську діяльність «голосистов» в контексті словацького національно-політического руху кінця XIX – початку XX вв. *Ю.Бисага* (Ужгород) говорил о становленні конституційно-правової культури в Центральній Європі в XIX–XX вв. Национальні права славянських етніческих меншинств в період відродження проаналізувала на основі документів из архівів України *А.Котляр* (Ужгород). *Л.Малацай* (Ужгород) говорила об общественном воспитании гимназической молодежи Закарпатья в 20-30-е годы XX в. с помощью художественного слова классической литературы. *В.Падяк* (Ужгород) осветил проблеми, достижения и перспективы издательского дела в контексте современного русинского национально-культурного возрождения, а *М.Зан* (Ужгород) посвятил свой доклад этнокультурному ренессансу національних меншинств Закарпатья в 90-е годы XX в.

Во второй секции обсуждались проблемы культурных и научных связей славянских народов Европы в эпоху национально-культурного возрождения. Здесь было прочитано десять из заявленных 18 докладов. *М.Данилак* (Прешов) говорил о национальном возрождении словаков и русинов в Верхней Венгрии. *М.Криль* (Львов) размышлял об ідеї славянского единения как факторе культурного сближения народов. Доклад *М.Отченаша* (Прешов) был посвящен анализу представлений словацкого историка Франтишека Сасинека о русинах-украинцах. *С.Ганус* (Ужгород) говорил о немецкой славистике эпохи Просвещения как факторе национального возрождения славян. *М.Шарга* (Ужгород) рассматривал национальные проблемы подкарпатских русинов в контексте всеславянской солидарности.

На заседаниях третьей секции, которая называлась «Вклад карпато-украинской интеллигенции в национально-культурное возрождение славян», было зачитано девять из 17 заявленных докладов. Многие из них касались различных аспектов научного творчества и деятельности Ю.И.Венелина. Наряду с этим *В.Задорожный* (Ужгород) рассмотрел взгляды профессора И.Свенцицкого как исследователя научного творчества закарпато-украинских ученых в Российской империи, а *М.Мушинка* (Прешов) рассуждал о вкладе известного украинского фольклориста В Гнатюка в исследование биографии Ю.И.Венелина.

Одной из центральных проблем, обсуждавшихся на конференции, стала, зачастую вопреки желанию ее устроителей, проблема современного положения русинов в Закарпатье. Не случайно, что все доклады, так или иначе касавшиеся этой темы, вызывали у аудитории повышенный интерес и горячую дискуссию. Более всего это касалось упомянутого

доклада представителя общества «Знання» *М.Шарги*, в котором автор попытался доказать, что русинская народность в настоящее время располагает всеми атрибутами для признания ее аутентичности и отличия от украинцев. Об интересе слушателей свидетельствует, например, тот факт, что вопросы к автору заняли больше времени, чем прочтение текста самого доклада. Большой успех выпал на долю доклада издателя *В.Падяка*, в котором автор рассказал о заметных достижениях издательского дела и литературы у русинов, проиллюстрировав доклад яркими примерами из современных литературных произведений русинских авторов.

Нельзя не отметить, что русинская тема была широко представлена на книжной выставке, приуроченной к конференции. Внимание участников особенно привлекло вышедшее в 2001 г. прекрасное издание капитальной «Энциклопедии Подкарпатской Руси», составленной бывшим сотрудником Института славяноведения РАН И.И.Попом, который в настоящее время живет и работает в Чехии.

Заключительное вечернее пленарное заседание подвело итоги прошедшей конференции. *Д.Данилюк*, в частности, отметил, что на ней было заслушано 28 докладов историков, филологов и педагогов с Украины, из России и Словакии. Материалы конференции будут опубликованы. В 2003 г. в Ужгороде планируется проведение Международной конференции, посвященной 200-летию выдающегося деятеля закарпатского национального возрождения Александра Духновича.

23 апреля состоялась встреча участников конференции со студентами Ужгородского университета, некоторые из ученых имели возможность выступить перед студенческой аудиторией. В частности, *Н.М.Пашаєва* прочитала доклад о возрождении московских церквей в 1990-е годы. Вслед за этим на кафедре истории Украины был проведен «круглый стол» «Проблемы исторического краеведения в контексте славянских культур», в котором приняли заинтересованное участие преподаватели Ужгородского университета и гости из Москвы, Киева, Львова, Прешова. Они поделились своими соображениями о современном состоянии краеведения в своих городах и регионах. Много говорилось о культурных проблемах украинских меньшинств за пределами Украины. Ученые обменялись информацией о работе своих учебных и научно-исследовательских центров. В частности, говорилось о структуре и научной деятельности Института славяноведения РАН, в особенности Отдела восточнославянства.

Во второй половине дня иностранных и иностранных гостей конференции ждала интересная автобусная экскурсия на родину Ю.И.Венелина в село

Науковий вісник Ужгородського університету

3. О.В.Духнович і слов'янський світ: Програма (і тези) наукової конференції 23-24 квітня 1993.- Ужгород, 1993.- 196 с.
4. Тези народознавчої науково-практичної конференції, присвяченої 160-річчю від дня народження Тиводара Легоцького. 26-27 жовтня 1990 року.- Мукачево, 1990.- 128 с.
5. Тези III народознавчої науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження Олександра Маркуша. 25-26 жовтня 1991.- Хуст, 1991.- 113 с.
6. Волошин Августин. Вибрані твори.-Ужгород, 2002.- 528 с.; Гренджа-Донський В. Щастя й горе Карпатської України. Щоденник. Мої спогади.- Ужгород, 2002.- 516 с.; Гренджа-Донський В. Я теж українець: Публіцистика.- Ужгород, 2003.
7. Лучкай Михайло. Історія карпатських русинів. Ред. колегія: Й.О.Баглай, М.М.Вегеш, Д.Д.Данилюк М.В.Орос (голова), І.М.Сенько. Дешифрування рукопису та переклад з латинської мови Ю.М.Сака. Редактор Д.М.Федака.- Т. I.- Ужгород, 2002.- 328 с.; Т. II.- Ужгород, 2002.- 388 с.; Т. III.- Ужгород, 2002.- 328 с.; Т. IV.- Ужгород, 2003.- 328 с.
8. Духнович Олександр. Вибрані твори.- Ужгород: ВАТ Видавництво "Закарпаття", 2003.- 568 с.
9. Венелін Ю. З наукової спадщини визначного славіста : З нагоди 200-ліття від дня народження Ю.Венеліна/ Укладання Дмитра Данилюка.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2002.- 184 с.
10. Загальна бібліографія Полкарпаття/ Зложили Лелекач Н. и Гарайда И.; передмова Д.Данилюка; післямова В.Падяка.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- 214 с.
11. Гаджега Василій. Михайло Лучкай: Житепис і творы/ Факсимільне видання за виданням 1929 р.).- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- 136 с.
12. Керецман В.Ю. Історичне краєзнавство на Закарпатті початку XIX – 30-х років ХХ ст. Автореферат дисертації канд. історичних наук.- Ужгород, 1995.
13. Історія України. Навчальний посібник/ Під заг. ред. В.А.Смолія.- К., 1997.- С. 166; Данилюк Д. Михайло Лучкай// Історіографічні дослідження в Україні.- Вип. 12. Визначні постаті української історіографії XIX-XX ст.- К., 2003.- С. 5-30;
14. Данилюк Д.Д. Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина ХХ ст.).- Ужгород, 1999.- 350 с.; Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.).- Ужгород, 1999.- 290 с.
15. Данилюк Д.Д. Ю.І.Гуца-Венелін.- Ужгород, 1995.- 45 с.
16. Данилюк Д.Д. Михайло Лучкай – патріарх закарпатської історіографії.- Ужгород, 1995.- 62 с.
17. Бача Ю., Данилюк Д. Невідомий Олександр Духнович – Ужгород, 1993.- 61 с.
18. Вегеш М., Віднянський С. Історична наука на Закарпатті// Український історичний журнал.- 2000.- № 6; Віднянський С., Олашин М. Історія Закарпаття в біографіях і портретах // Український історичний журнал.- 1998.- № 4.
19. Ліхтей І.М. Історія Закарпаття в дослідженнях Дмитра Данилюка// Дукля (Пряшів).- 1998.- № 6; Кальві Лука (Італія). Історична наука на Закарпатті // Науковий вісник Ужгородського державного університету. Сер.: Історія. Вип. 5.- Ужгород, 2000; Падяк В. Листи Олени Рудловчак (Пряшів) на Батьківщину: Відгуки визначного карпатознавця на наукові здобутки закарпатських вчених останнього часу.- Там же.- С. 54.
20. Див.: Республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства: Тези доповідей.- К., 1980.- С. 25.
21. Мазурок О. "...історія угро-руські, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, до цих пір не написана..."// Карпатський край.- Ужгород, 1999.- № 1-3.
22. Мазурок О., Павленко Г. Українська історична наука на порозі ХХI століття: Підсумки та нові перспективи // Проблеми української історіографії.- Мукачево, 1996.- С. 5-29.
23. Мазурок О. Юрій Жаткович як історик та етнограф.- Ужгород, 2001.
24. Бернал Дж. Наука в історії общества.- М., 1956.
25. Ясперс Карл. Смысл и назначение истории.- М., 1991; Гайденко П.П. Эволюция понятия науки (XVII – XVIII вв.).- М., 1987; Кузнецова Н.И. Наука в ее истории.- М., 1982.
26. Див.: Ляховський Л.А. Коли виникла історична наука// УДК.- 1964.- № 3.
27. Кузнецова Н.И. Наука в ее истории.- М., 1982.
28. Слово о науке.- М., 1978.
29. Перфецькі Е. Обзор Угрорусской историографии// Известия отделения русского языка и словесности императорской Академии наук.- Т. XIX.- Кн. 1.- Санкт-Петербург, 1914.
30. Колесник І.І. Українська історіографія XVIII – початок ХХ ст.- К., 2000.
31. Панькевич І. Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах// Науковий збірник т-ва. "Просвіта".- Річ. VI.- Ужгород, 1929.- С. 129-198; Річ. XII, 1937.- С. 1-36; Яворський Ю.А. Исторические, личные, вкладные и другие записи в карпаторусских рукописных и печатных книгах XVI – XIX веков// Наук. зб. т-ва "Просвіта".- Річ. VII – VIII.- Ужгород, 1931.- С. 189-216.
32. Мицюк О. Нариси з соціально-господарської історії Підкарпатської Русі.- Т.ІI.- Прага, 1938.
33. Нариси історії Закарпаття.- Т.І. (з найдавніших часів до 1918 р.)/ Відпов. ред. І.Гранчак.- Ужгород, 1993.
34. Бантыш-Каменский Д.Н. История Малой России/ (Факсимільне видання за виданням 1822 р.).- К., 1993.
35. Перени И. Из истории закарпатских украинцев: (1849-1914).- Будапешт, 1957.
36. Рудловчак О. Біля витоків багатоводної ріки: До 200-ліття від дня народження Михайла Лучкай// Науковий збірник Музею української культури у Свиднику, 1990.- №. 16.
37. Сабов Е. Христоматія церковно-славянських и угро-руських літературних пам'ятників...- Унгвар, 1893.
38. Листок.- 1893.- № 2.
39. Историография истории нового времени стран Европы и Америки/ Под ред. И.П.Дементьевса.- М., 1990.
40. Таран Л.В. Историческая мысль Франции и России. 70-е годы XIX – 40-е годы XX вв.- К., 1994.
41. Стельмах С. Історична думка в Україні XIX – початку ХХ ст.- К., 1997.
42. Духнович А. Забавки. 1848.- С. 49-50// Львівська наукова бібліотека ім. В.Степаніка НАН України, відділ рукописів, ф. НД, № 176.

43. Зоря Галицка. 1849.- Ч. 86.
44. Цит. за: Свенцицкий И.С. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси.- Львов, 1905.
45. Срезневский И. Русь Угорская// Вестник императорского географического общества.- СПб., 1852, отд. 2.
46. Венелин Ю. Мысли об истории вообще и русской в частности// Венелін Ю. З наукової спадщини визначного славіста.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2002.
47. Левицький І. Прикарпатська Русь в XIX віці в біографіях і портретах її діятелей.- Львів, 1899.- Т.1.- Вип. 11.
48. Маркуш А., Ревай Ю. Світло, читанка для 7-8 шк. року народних шкіл.- Прага, 1932.
49. Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Русі.- Ужгород, 1937.
50. Пекар В. Анатасій, ЧСВВ. Нариси історії церкви Закарпаття.- Т. 1.- Рим-Львів, 1997.
51. Лукич В. Угорська Русь, еп розвой і теперішній стан.- Львів, 1887.
52. Рудловчак О. Дулішкович Іван// Дукля, 1990- № 6.
53. Шелепецький А. Олександр Павлович. Життя і творчість.- Пряшів, 1982.
54. Мишанич О. Від підкарпатських русинів до закарпатських українців.- Ужгород, 1991.
55. Даشكевич Я.Р. Становлення української етнографії Закарпаття на початку XIX ст// Культура і побут населення Українських Карпат.- Ужгород, 1973.
56. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах.- К., 1986.- Т. 46, кн. 2.
57. Данилюк Д., Баглай Й. З відстані двох століть// Закарпатська правда, 1988.- 21 грудня.
58. Мицюк О. Суспільно-господарський побут сіл Тур'я-Ремета і Тур'я-Поляна// Подкарпатська Русь.- 1932; Леонович С. Село Чорноголова під оглядом господарсько-соціальним// Там же.- 1932.- № 1-3, 4; Гордієнко Г. Село Вишне Студене// Там же.- 1935-1936; Лелекач М. З історії наших сіл// Земля і воля.- Ужгород, 1937.- № 7, 8, 9, 13, 14.
59. Ілько В. Закарпатське село на початку ХХ ст.- Ужгород, 1973.
60. Рубіш Ф., Рубіш-Чучвар В. Великі Лучки.- Ужгород, 1999.- 551 с.; Алмаші М. Ромочевиця.- Ужгород, 1999.- 223 с.; Довганич О.Д., Пригара М.Д. Нижнє Селище: Земля і люди.- Ужгород, 2001.- 300 с.; Висіцька Т. Велятино. Історико-етнографічний нарис.- Ужгород, 2000.- 436 с.
61. Довгович В. Зауваження до етнографії як до науки: Переклад з угорської Н.Коляджин.- Ужгород, 2003.
62. Мицюк О. Нарис з соціально-господарської історії бувшої Угорської, нині Підкарпатської Русі.- Т. 1.; Нариси з соціально-господарської історії Підкарпатської Русі.- Т. II./ Факсимільне видання за виданнями: Т.1.- Ужгород, 1936.- 246 с; Т. II.- Прага, 1938. 392 с.-Ужгород, 2003.- Х с. + 246 с; 390 с. + XXXVI.
63. Жаткович Ю. Михайл Лучкай// Месяцеслов на 1910 г.- Ужгород, 1909.
64. Церковная газета в пользу восточно-католической церкви...- Будин, 1858.- № 8.
65. Цит. за: Свенцицкий И. Обзор сношений Карпатской Руси с Россиеи в 1-ю половину XIX в.- С.-Петербург, 1906.
66. Вісник для Русинов Австрійської держави.- 1863.- Ч. 43.- С. 169.
67. Фенцик Е. Очерт угро-русской писменности// Листок.- 1892.- № 6.
69. Философская энциклопедия. Т. 2.- М., 1962.

SUMMARY

TZE INEXTINGUISHABLE RAY OF HISTORICAL SCIENCE IN THE TRANSCARPATHIA

Danylyuk D. (Uzhhorod)

On the occasion of a Transcarpathia's born Yu. Venelin's bicentenary and appreciation of his contribution into Slavic studies, the article traces the origin and development of Transcarpathian historiography as a whole. The author disputes with his opponents who groundlessly belittle the scientific level of the XVIII and XIX centuries regional historians imposing on them such limitations and demerits as keeping only to local country and church problems studies and not promoting the Transcarpathian rusyns national awakening.

The concrete examples in this article have proved that such opponents statements are wrong and are made due to the absence of concrete works analysis.

Numerous facto are given testifying their scientific novelty, in particular, the investigation in such works of the socio-economic, political and cultural problems against the background of the historical development of neighboring states.

The author proves Transcarpathian historians actively perceived and used the progressive theoretical and methodological principle of historical investigation that appeared under the influence of Western European «Prosvita» movement (Enlightenment) and their works had a decisive influence on the formation of Transcarpathian rusyns national self-consciousness that got a full and vivid reflection in 1945.

Науковий вісник Ужгородського університету

Тибаву. По дороже они ознакомились с достопримечательностями Мукачевского замка. В Тибаве гости побывали на месте, где стоял дом Ю.И.Венелина (хата перевезена в архитектурный музей Ужгорода) и осмотрели экспозицию краеведческого музея в местной школе.

В целом конференция в Ужгороде наглядно показала, что проблемы национального возрождения славянских народов имеют не только сугубо научное

значение, но не потеряли своей актуальности, в частности в Закарпатье, где существует множество национальных меньшинств, проявляющих ныне свою культурную активность. (Это, в частности, подтверждается фактом проведения в это же время в Ужгороде Международного съезда цыган.) Изучение проблем национального возрождения в этом интересном регионе чрезвычайно перспективно в научном отношении.